

DVA ZABORAVLJENA BIHAĆKA VAKUFA

Suad MAHMUTOVIĆ

UDK 061.27:[28-747:347.2(497.6 Bihać)"17/18"
930.85(497.6 Bihać)"17/18"

SAŽETAK: U radu su predstavljena dva davno zaboravljena vakufa u užem dijelu grada Bihaća. Riječ je o vakufu Mehmed-paše Bišćevića, ustanovljenom u prvoj polovini 19. stoljeća, te džamiji Hadžića Mujage sa dućanima i vakufskim kućama, uvakufjenim oko 1858. godine. Medresa Mehmed-paše Bišćevića je prestala sa radom potkraj devetnaestog, a džamija porušena tridesetih godina dvadesetog stoljeća. Džamija Hadžića Mujage je u Drugom svjetskom ratu pretrpjela manja oštećenja. Nakon rata je do temelja porušena. Danas ovi vakufi više ne postoje. Postoji samo uspomena na ove iznimno značajne vakufe i njihove vakife.

Ključne riječi: Mehmed-paša Bišćević, medresa, Pašina džamija, džamija Hadžića Mujage, dućani, magaze, proračuni vakufa

U ovom radu korištena je:

- nesređena arhivska građa iz Arhiva Unsko-sanskog kantona u Bihaću, i u podnožnim bilješkama, dokumenti koji potiču iz tog arhiva, bit će obilježeni sa kraticom *AUSK*
- neobjavljena arhivska građa iz privatne arhive Sadik ef. Ribića, i u podnožnim bilješkama, dokumenti koji potiču iz tog arhiva, bit će obilježeni sa kraticom *ASR*

Mehmed-paša Bišćević

Mehmed-paša Bišćević je bio jedan od najvećih, a možda i najveći bihaćki vakif. Pored medrese na Otoci, džamije u centru grada, zvane Pašina ili Čaršijska, Mehmed-paša je uvakufio oko 330 dunuma zemlje, tačnije, 332.449 m², osam kuća sa kućištima i dvorištima, dućan i magazu.

Mehmed-paša Bišćević je rođen 1792. godine u Bihaću.¹ Godine 1824. je imenovan kapetanom i "upraviteljem cijele Bihaćke krajine". Na toj dužnosti ostaje do ukidanja kapetanija 1835. godine. Bio je dostojanstven čovjek. Krasila ga je otmjenost i elegancija. Volio je nositi bošnjačku odjeću, a ne nizamsku uniformu osmanske vojske. Pronio je slavu Bihaća i cijele Krajine pobjedom nad

vojskom koju je predvodio pukovnik, kasnije čuveni hrvatski ban, Josip Jelačić, šestog jula 1845. godine. Nakon toga je dobio titulu paše trećeg stepena. (Mašić: 1998.) Četrdesete godine devetnaestog stoljeća karakterišu česti nemiri u Krajini. To je vrijeme kada su inaugurirane reforme u Osmanskom carstvu, čuvenim Hatišerifom od Gilhane. Ovim sultanovim ukazom je trebalo Osmansku carevinu približiti Evropi, uvesti redovnu vojsku, jedinstveni poreski sistem i općenito poboljšati položaj stanovništva. U Bosni, posebno u Krajini, najnovija reforma nije blagonaklono prihvaćena. Na meti pobunjenika je bio i Mehmed-paša, sultanov službenik. Tražena je njegova smjena. Zaprijetili su paši da će ga ubiti ako i dalje

bude slušao naredbe s višeg mjesta. Ovo ga je natjeralo da dovede manji broj Arnauta u grad da ga štite. Godine 1849. pobunjenici su opkolili Bihać i poručili paši da se preda ili da napusti grad. Mehmed-paša je svim snagama nastojao onemogućiti anarhiju. Kad je zatrebalo odupro, se i samim Krajišnicima i poručio da će ostati muslim u Bihaću sve dok ga ne opozove bosanski valija. Dužnost bihaćkog muslima Mehmed-paši nije bila nimalo prijatna, kako je i sam često govorio. Za vrijeme Omer-paše Latasa smijenjen je sa položaja muslima u Bihaću, pod optužbom da je indirektno učestvovao u pobuni. Međutim, takav postupak prema bihaćkom paši je imao za cilj njegovu kompromitaciju kod carskih vlasti. Omer-paša ga je 17. 8. 1851. godine otpremio u Istanbul zajedno sa ostalim feudalcima. Godine 1856.

¹ Neki podaci govore da su Bišćevići starijedioci u ovom gradu te da su

prihvatili islam dolaskom Osmanlija 1592. godine

*Fotografija Otoke prije Drugog svjetskog rata,
danas na ovoj adi nema objekata*

je pomilovan i dozvoljen mu je povratak u Bosnu. Mehmed-paša se nije vratio u Bihać nego u Sarajevo i nastanio se u kući svog punca Mustafe-paše, u blizini današnje vijećnice. U Sarajevu je bio ugledna ličnost. U narodu je uživao veliki ugled, ali se više nije miješao ni u kakve državne poslove. Bio je član erkani-ajaleta – svojevrsnog Vijeća prvaka bosanskih pokrajina. Članovi ovog vijeća su bili najugledniji predstavnici države. U erkani-ajaletu su bila i četverica muftija koje su stanovnici Bosne izuzetno poštovali. Mehmed-paša je, ustvari, bio više počasni član Vijeća, jer nije vršio nikakve političke dužnosti. Nekoliko godina prije smrti je potpuno oslijepio. Kao slijep čovjek je otišao na hadždž. Umro je u Sarajevu 21. 2. 1874. godine. Mezar mu se nalazi na čuvenom sarajevskom mezarju Ali-fakovac. Dva njegova sina su umrla prije oca. Nakon progona iz Bihaća nije se vraćao u rodni kraj. Jedino što ga je se zanimalo jeste sudbina medrese koju je osnovao.

Mehmed-pašina medresa

Pretpostavlja se da je prva medresa u Bihaću sagrađena 1841. godine, a podigao ju je, veliki krajiški vakif i gazija, Mehmed-paša Bišćević, koji

je bio bihaćki kapetan, a poslije muselim.² Bila je podignuta na maloj Otoci koja je bila središte bihaćke čaršije, u to vrijeme najživljeg dijela ovoga grada. Bilježi se da su na ovoj adi 1893. godine bile 22 kuće, 43 magaze, 7 dućana, dva mlina te nekoliko drvenih dućana na mostovima do Otoke. (Mašić: 1998.) Spomenute magaze i dućani su bili uglavnom u privatnom vlasništvu.

Mehmed-pašina medresa je bila prizemna zgrada sa 13 soba za softe, dershanom, dvije abdesthane, avlijom i baščom za čije troškove je vakufnamom iz 1868. godine određen iznos od 60.000 groša koje će se dati u promet uz 10% dobiti, postupajući na dozvoljen (halal) način. Vakif je postavio uvjete; da se dobit koja nastane treba uzeti kao 10.000 dijelova. Od spomenutih dijelova davati kao mjesečnu stipendiju po 30 dijelova na svaku sobu učenicima koji stanuju u trinaest soba u lijepoj medresi u Bihaćkom sandžaku. Od istih dijelova svake godine po 500 dijelova isplaćivati kao plaću muderrisu u navedenoj medresi. Zatim, isplaćivati godišnje po 500 dijelova na ime plaće muteveliji. Ono što pretekne od navedenih dijelova, 320 dijelova, neka se čuva kod mutevelije. I, kad se ukaže potreba za popravku spomenute medrese, neka se

popravi iz tih sredstava, uz posredovanje mutevelije. Dužnost nadzornika vakufa vršit će muderris navedene medrese, i to besplatno. Sve izmjene u navedenom vakufu bit će u nadležnosti mutevelije (Knjiga Sidžila I : 162 : 196). Medresa je zauzimala 580 m² zemljišta. Prema *Proračunima vakufa u Bosni i Hercegovini za godinu 1912.*, te godine prihodi ovog vakufa su iznosili 888 kruna, a rashodi 861 i to: 88 za upravu, 60 za vjerske službenike, 100 za vjerske svečanosti, 40 za popravke, dok su troškovi medrese iznosili 530 kruna, te pod oznakom ino (ostali troškovi) 43 kruna.

U *Proračunima vakufa Bosne i Hercegovine za 1913. godinu* primjetno je da je vakuf Bišćevića Mehmed-pašine medrese imao ukupne prihode, također, od 888 kruna, rashode u iznosu od 861 te višak od 27 kruna. Tu spadaju: plata imamu 60, muderrisu 100, softama 430, muteveliji 88, popravci i drugi izdaci 100, popravak koristonosnih zgrada 40, porez 43, kirija magaze od Đure Grubora 192, dtto kuće Mandaline Rukavina 96, dok je murabeha (dobit) od glavnice iznosila 600 kruna. Mutevelija ovog vakufa je bio Mustafa Hodžić.

Za stipendiranje đaka (softi) izdvajan je veoma visok iznos sredstava za te prilike što je ovu medresu svrstavalo među najbogatije u cijeloj Bosni. U ovoj godini je pokrenuta inicijativa za popravak dućana na Otoci u vlasništvu ovog vakufa s obzirom da se isti nalazio na vrlo atraktivnoj lokaciji, a zemljište je bilo neiskorišteno i nije nosilo nikakav prihod. Rok gradnje je, po procjeni stručnjaka, gospodina Dvoržaka, kojeg je angažirao Vakufsko-mearifski saborski odbor u Sarajevu, bio dva mjeseca.³ Tokom istraživanja smo pronašli 45 parcela na kojima je evidentiran vakuf medrese Mehmed-paše Bišćevića u ukupnoj površini od 141.933 m², od čega 140.888 m² danas nemaju status vakufa, a za 1.045 m² status je

² Muselim je vladin činovnik bez vojske. Za razliku od kapetana njega postavlja i razrješava vezir po svojoj volji.

³ Nalaz stručnjaka građevinske stru-

ke o mogućnosti gradnje određenih vakufskih objekata u Bihaću upućen Vakufsko-mearifskom saborskom odboru u Sarajevu, dana 18. maja 1913.

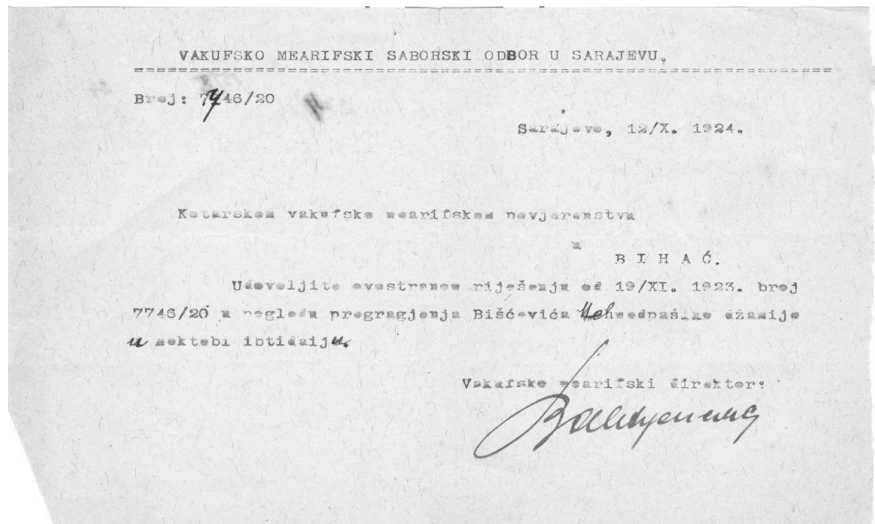
godine, protokolisan u Kotarskom vakufsko-mearifskom povjerenstvu u Bihaću pod brojem: 492 dana 29. 05. 1913. godine, ASR.

upitan. Ovdje bilježimo 4 kuće u vlasništvu ovog vakufa i to: kuća, kućište i dvorište broj 87 sa 100 m², br.126 sa 480 m², vrt sa kućom površine 90 m², kućište sa dvorištem i kućom br.140 površine 300 m², te kućište sa dvorištem i dućanom u površini od 88 m². Pored toga u vlasništvu vakufa Mehmed-pašine medrese je bila i jedna magaza. Nastava u ovoj medresi se odvijala do kraja 1891. godine. Šerijatski sud u Bihaću je na osnovu izjave mutevelije ovog vakufa ustanovio da je 1892. godine medresa već godinu dana praktično ostala prazna, da u njoj softe ne borave te da je većina soba potpuno ili djelimično uništeno. Rijaset IZ-e je iste godine odobrio da se "stara medresa" na natječaju proda, te da se sredstva ulože u gradnju nove medrese. (Mašić: 1998.) Međutim, vakuf Pašine medrese se još dugo vremena nije ugasio nego su iz tih sredstava finansirane potrebe nove bihačke medrese sve do jeseni 1914. godine.

Džamija Mehmed-paše Bišćevića i njeni vakufi

Vakuf Mehmed-paše Bišćevića je svojevremeno posjedovao ukupno 190.516 m² zemlje. Međutim, danas se nijedna ova parcela ne vodi na navedenom vakufu. Ukupno 189.132 m² danas nemaju status vakufa, 1.330 m² je uknjiženo kao društvena svojina, a za 54 m² status je upitan.

Tu su bile i 4 kuće sa kućištima i dvorištem i to: br. 83 sa 510 m², 104 sa 320 m² kojima je vakuf u posjedu sa 35/40, kuća, kućište i dvorište površine 179 m² te 54 m², obje bez broja. Pored toga, evidentirana su još i kućišta sa dvorištem u površini od 392 m² i 780 m². Iz Proračuna vakufa u Bosni i Hercegovini za 1889. godinu je vidljivo da su ukupni troškovi Mehmed-pašine džamije iznosili 115 forinti, i to plata imamu 100

Dopis Vakufsko-mearifskog saborskog odbora od 12. 10. 1924. godine

te rasvjeta džamije 15 forinti. Mura-behat (dobit) od glavnice (u iznosu od 1150 forinti) te godine je iznosila 115 forinti, odnosno 10 %. Mutevelija ovog vakufa je bio Mehmed Pirić. (Prema *Proračun vakufa u BiH za godinu 1889*). Godine 1912. prema *Proračunu vakufa* za tu godinu, prihodi ovog vakufa su iznosili 434 kruna, a rashodi 334 i to: 40 na ime uprave, 180 za vjerske službenike, 10 na ime vjerskih svečanosti te 100 kruna za popravke. U *Proračunima vakufa Bosne i Hercegovine za 1913. godinu* se navodi da je vakuf Mehmed-pašine džamije u Bihaću imao ukupne prihode od 434 kruna, rashod u iznosu od 314 te višak od 120 kruna. Tu spadaju: plata imamu 180, muteveliji 40, rasvjeta džamije 10, vodovodna pristojba 30, porez 4, popravak koristonosnih nekretnina 50, murabeha (dobit) od glavnice 194 te kućna kirija od Soudila Jozefa 240 kruna. Mutevelija ovog vakufa je bio Mustafa Hodžić.

Za imama džamije Mehmed-paše Bišćevića te godine je imenovan Salih ef. Sarajlić.⁴ Ne možemo sa sigurnošću tvrditi do kada je tačno Pašina džamija bila u upotrebi, međutim, dana 12. 10. 1924. godine

Vakufsko-mearifski saborski odbor u Sarajevu je uputio dopis broj 7746/20 u kojem se dozvoljava pregradnja Mehmed-pašine džamije u mektebi ibtidaiju. U ovom dopisu se poziva na rješenje broj 7746/20 od 19. 11. 1923. Godine, što znači da je ova džamija vjerovatno do tada bila u funkciji. Navest ćemo još neke dokumente koji govore o prestanku rada Mehmed-pašine džamije. Naime, dana 09. 05. 1932. godine, Vrbaska finansijska direkcija u Banjoj Luci je uvažila žalbu Sreskog vakufsko-mearifskog povjerenstva u Bihaću na procjenu nekretnina vakufa Čaršijske džamije i razreza dopunske takse na nekretnine od strane Poreske uprave u Bihaću za period 1931 – 1935. godine u iznosu od 400 dinara godišnje. U ovom dopisu se navodi da parcela 1/115 u gruntovnom ulošku broj 275 ne nosi nikakvog prihoda i da je oslobođena od poreza.⁵ Ovo zemljište se vodilo u Gruntovnici kao džamija sa dvorištem.

Dana 14. aprila 1935. godine je pokrenuta inicijativa za izgradnju zgrade za održavanje medrese na zemljištu *porušene džamije Mehmed-paše Bišćevića u Bihaću* što govori da

⁴ Nakon Redžep ef. Amidžića koji se zahvalio na službi Kotarskom vakufsko-mearifskom povjerenstvu u Bihaću, molbom koja je datirana 08. februara 1913. Godine, a protokolirana pod brojem:

2306, upućen je prijedlog Saborskom odboru u Sarajevu, dana 15. 02. 1913. godine da se za imama i hatiba džamije Mehmed-paše Bišćevića imenuje Salih ef. Sarajlić, ASR.

⁵ Dopis Vrbaske Finansijske direkcije u Banjoj Luci Sreskom vakufsko-mearifskog povjerenstvu u Bihaću broj: 20601/1932 od 09. maja 1932. godine, ASR.

Fotografija džamije Mehmed-paše Bišćevića, zvane Pašina ili Čaršijska, iz 1900. godine

je ista bila u funkciji najkasnije do ovoga datuma.⁶ Kamen od ove džamije je korišten za izgradnju vakufske kuće u Hatincu.⁷

Treba napomenuti da je Gradsko poglavarstvo u Bihaću 1938. godine tražilo od Sreskog vakufsko-mearifskog povjerenstva u Bihaću da se ispred zemljišta gdje je stajala džamija Mehmed-paše Bišćevića napravi trotoar.⁸ Praktično, Pašina džamija u to vrijeme nije više postojala. Došlo je i do prodaje određenih nekretnina u vlasništvu ovoga vakufa. Naime, jedna vakufska kuća sa zemljištem je prodana 1924. godine po cijeni od 35.000 dinara, a sredstva su upotrijebljena za adaptaciju prizemlja bihaćke medrese. U obrazloženju se navodi da se radi o bihaćkom vakufu, a i medresa je "bihaćka". Kupoprodaja navedenih nekretnina je izvršena

na osnovu akta broj 320/924 te je u tom smislu i traženo formalno odobrenje Vakufsko- -mearifskog saborskog odbora u Sarajevu za uknjižbu u Gruntovnici što je bio uvjet za isplatu gore spomenute sume.⁹ Ova kuća se nalazi na gruntovnom ulošku broj 322, a prodana je Mehi Majanoviću za gore navedeni iznos. Vakufsko-mearifski saborski odbor u Sarajevu je na svojoj sjednici održanoj 02. 01. 1925. godine odobrio da se ovaj novac utroši za adaptaciju prizemlja medrese. Pozajmljeni novac će se morati vratiti vakufu Mehmed-pašine džamije uz 10% murabehe koja će se ostvariti prihodom od adaptiranih "koristonosnih" prostorija medrese.¹⁰ Postojala je i inicijativa 1936. godine da se proda još jedna kuća sa kućištem i dvorištem površine 179 m² braći Kavezon iz Bihaća.¹¹ Kavezoni

su planirali graditi novi objekt pa im je spomenuto zemljište trebalo radi proširenja. U tom smislu Kotarsko vakufsko-mearifsko povjerenstvo u Bihaću je odredilo jako povoljnu cijenu od 30.000 dinara s obzirom da je ova kuća dosta trošna, pokrivena šimlom, ima loš prilaz – sokak kud mogu samo pješaci proći te da se ne isplati istu renovirati.¹² Ovaj objekt se nalazio u strogom centru grada, a dijelio ga je prolaz od tadašnje ulice Kralja Petra. Međutim, Vakufska direkcija u Sarajevu je takvu prodaju odbila smatrajući da je ponuda veoma niska i tražila iznos od 60.000 dinara za ovaj vakuf.¹³ S obzirom da nije došlo do kupoprodaje, braća Kavezon su počeli graditi vlastiti objekat, a u toku gradnje su značajno potkopali temelje navedene vakufske kuće i tako ugrozili njen opstanak.

To je bio razlog zbog kojeg se Kotarsko vakufsko-mearifsko povjerenstvo obratilo Općinskom poglavarstvu u Bihaću sa zahtjevom za obustavu radova jer investitor nije imao građevinsku dozvolu, a nisu se ni udaljili četiri metra od spomenutog objekta kako je striktno nalagao građevinski zakon.¹⁴ U ovoj kući je jedno vrijeme stanovao, židovski rabin, Avram Atijas koji je vakufu Mehmed-paše Bišćevića plaćao kiriju.¹⁵ Ova kuća je u toku Drugog svjetskog rata uništena, dok je zemljište bilo predmet nacionalizacije. Nije doneseno rješenje kome se dodjeljuje ovo zemljište niti o visini naknade. Spomenuta parcela se nalazi iza nekadašnje zgrade Kavezon Salomona, zv. Monin.¹⁶ Danas se ovo zemljište vodi kao društvena svojina.

⁶ Pravilnik za izgradnju zgrade na zemljištu porušene džamije Mehmed-paše Bišćevića u Bihaću, broj: 9097 od 15. jula 1935. godine. Tada je izabran Odbor i određena pravila uvakufijavanja za ove potrebe, ASR.

⁷ Dopis Vakufske direkcije broj: 6707/38 od 02. aprila 1938. godine, ASR.

⁸ Dopis Gradskog poglavarstva u Bihaću broj: 6203/38 od 22. oktobra 1938. godine, ASR.

⁹ Dopis Kotarskog vakufsko-mearifskog povjerenstva u Bihaću upućen Vakufskom saborskom odboru u Sarajevu pod

brojem: 287/24 od 28.12. 1924. godine, ASR.

¹⁰ Dopis Vakufsko-mearifskog saborskog odbora u Sarajevu broj: 5177/924 od 10. februara 1925. godine upućen Kotarskom vakufsko-mearifskom povjerenstvu u Bihaću, ASR.

¹¹ Ova parcela se nalazi u z.k. ulošku broj 275, k.č. broj 1/48.

¹² Dopis Vakufskoj direkciji u Sarajevu upućen od strane Sreskog vakufsko-mearifskog povjerenstva u Bihaću, broj: 127/36 od 23.02. 1936. godine, ASR.

¹³ Akt Vakufske direkcije u Sarajevu upućen

Sreskom vakufsko-mearifskom povjerenstvu u Bihaću broj: 5844/36 od 06. maja 1936. godine, ASR.

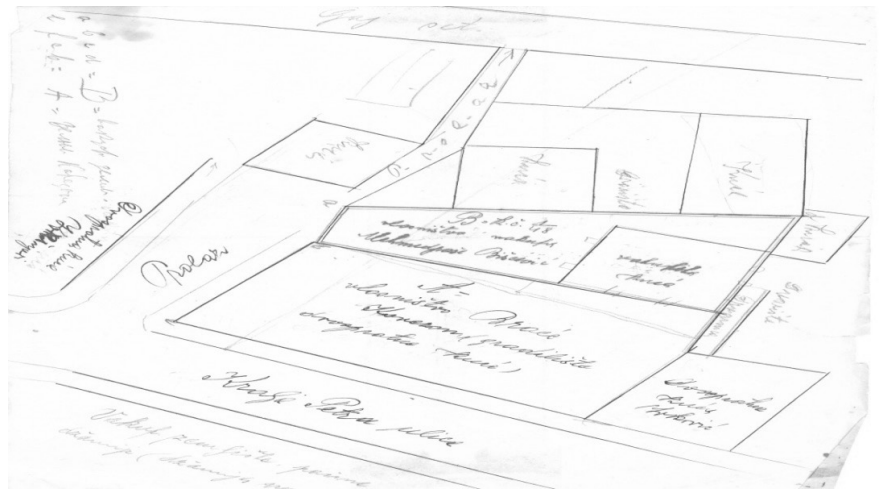
¹⁴ Zahtjev upućen Općinskom poglavarstvu u Bihaću broj: 624/36 od 23. 11. 1936. godine, ASR.

¹⁵ Zapisnik sa sjednice Sreskog vakufsko-mearifskog povjerenstva u Bihaću broj: 262/36 od 01. 05. 1936. godine upućen Vakufskoj direkciji u Sarajevu, ASR.

¹⁶ Dopis Povjerenstva Islamske vjerske zajednice u Bihaću broj: 209/1 upućen Narodnom odboru Opštine Bihać, 24. 06. 1960. godine, ASR.

Neposredno nakon Drugog svjetskog rata zemljište na kojem se nalazila džamija Mehmed-paše Bišćevića je eksproprijirano. Vrhovni sud NR BiH je dana 17. 04. 1948. godine donio rješenje o eksproprijaciji vakufa Mehmed-paše Bišćevića, tačnije lokaliteta džamije sa haremom, te je tako ovaj bogati vakuf nestao. Zanimljivo je da su ovo uradili pravosudni organi, oni koji su po svojoj vokaciji trebali štiti nepovredivost privatnog vlasništva. Procedura oduzimanja parcela na prostoru nekadašnje Pašine džamije u Bihaću i borba za pravičnu naknadu je trajala 13 godina.

Naime, na osnovu pravomoćnog rješenja Gradske eksproprijacione komisije u Bihaću od 03. 12. 1947. godine br. 19219 /47 eksproprijirane su parcele upisane u z.k. ulošku broj 313 i 275, sada 3346, KO Bihać, a sastoje se od kč br. 1/115, džamija sa grebljem površine 759 m² i kč broj 1/111, dvorište u površini od 392 m² u korist općenarodne imovine čiji organ upravljanja je Ministarstvo pravosuđa NR BiH u Sarajevu te je određena naknada u visini od 98.760 dinara, odnosno, 130 dinara po kvadratnom metru. Ovo rješenje je postalo pravomoćno dana 26. 12. 1947. godine, a zavedeno je pod brojem 22.983/47. Vakufsko povjerenstvo u Bihaću je uputilo žalbu Okružnom sudu navodeći pri tome da su za zemljište koje se nalazilo u blizini dobili naknadu od 500 dinara po metru kvadratnom i to u 1931. i 1932. godini. Žalba je odbijena Zaključkom ovog suda broj GŽ: 223/47-1 od 19. 12. 1947. godine.¹⁷ Javno tužilaštvo NR BiH je uložilo zahtjev za zaštitu zakonitosti i predložilo obustavu izvršenja navedenog rješenja.¹⁸ Izdato je novo rješenje od strane Gradske eksproprijacione komisije o eksproprijaciji

Skica terena iz 1936. godine, objekt braće Kavezon se nalazio u samom centru grada

kojim je određene naknada od 50 dinara po jednom metru kvadratnom.¹⁹ Na ovo rješenje je također Javno tužilaštvo FNRJ podnijelo zahtjev za zaštitu zakonitosti²⁰ radi "previsoko" određene naknade. Vrhovni sud NR BiH je dana 15. juna 1951. godine pod brojem K.Ž. 209/51 uvažio zahtjev za zaštitu zakonitosti, a rješenje o naknadi je ukinuto. Poslije toga nije doneseno rješenje o naknadi. Rješenjem Narodnog odbora Opštine Bihać broj: 04-284/59 od 11.03. 1960. godine određena je naknada za gore navedene eksproprijirane parcele u iznosu od 345.300 dinara, odnosno 300 dinara po metru kvadratnom uz napomenu da se protiv ovog rješenja ne može uložiti žalba.²¹ Tako je nakon punih trinaest godina opstrukcija izvršena "pravična" naknada za ekproprijirano zemljište, ali i uništen jedan od najljepših vakufa u samom centru grada Bihaća.²² Na tim parcelama se danas nalazi zgrada Općinskog suda i dio centralnog trga u Bihaću. Od mezara koji su se nalazili u haremu Pašine džamije nema ni traga. Zanimljivo je da većina Bišćana uopće ne zna da je na ovom lokalitetu nekada bila džamija sa mezarjem niti

zna za druge poznate vakufe u ovom gradu. Sa povijesne ravni to nije bilo davno. Nedopustivo je da današnje generacije uopće ne poznaju povijest vlastite kulture i tradicije.

Vakuf džamije Hadžića Mujage

Vakuf džamije Hadžića Mujage je ustanovljen sredinom devetnaestog stoljeća. Danas je teško pronaći bilo kakav dokument vezan za ovaj iznimno značajan vakuf koji se nalazio u užem dijelu grada Bihaća. U Gruntovnici, kao i ranijim popisima smo pronašli samo jedan zemljišnoknjižni izvod u kojem se ukupna površina od 665 m² i danas vodi na vakufu džemata Donje Prekounje, zvane Hadžića sa 1/1. Na ovim parcelama su sagrađeni drugi objekti iako se u Gruntovnici vode kao vakuf. Ovdje bilježimo 4 kućišta sa kućom u površinama: 34 m², 22 m², 25 m² te 31 m², zatim gradilište sa dućanom sa 14 m² te gradilište sa dućanom i džamijom površine 86 m². Ostale parcele, njih ukupno 12, se vode kao gradilište u ukupnoj površini od 453 m².

1912. godine prema *Proračunima vakufa* za tu godinu prihodi ovog vakufa su iznosili 696 kruna,

Kotarsko vakufsko-mearifsko povjerenstvo u Bihaću kao i Vakufska direkcija u Sarajevu su vodili računa o mogućnosti zastare koja može uslijediti nakon 10 godina a na osnovu "Rešidbe Saveznog vrhovnog suda broj 405., knjiga rešidaba I, sveska II iz 1956. godine, AUSK.

¹⁷ Zemljište je eksproprijirano na osnovu člana 31. Zakona o eksproprijaciji od 01. 04. 1947. godine. Vakuf Pašine džamije je zastupao Omer-beg Bišćević, AUSK.

¹⁸ Ovaj akt je zaveden pod brojem: G – 231/48 od 09.04.1948. godine, AUSK.

¹⁹ Rješenje broj: 6.698/48 od dana 24.12.1948. godine, AUSK.

²⁰ Zahtjev broj: G-1244/51 od 26.05.1951. godine, AUSK.

²¹ Rješenje je potisao zamjenik načelnika Odjeljenja za finasije Lipovača Mustafa.

²² Korespondencija traje godinama. Međutim,

МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

MINISTARSTVO FINANSIJA
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Redžić Melum, lokal pod džamijom Mujege Hadžića.

ПРИЗНАНИЦЕ — PRIZNANICE

о пријему закупнине (кирије) за станове и локале — о prijemu zakupnine (kirije) za stanove i lokale

Важи за суме до 500— дин. — Ваži за суме до 500— дин.

Вредност тансе . . .	10—	дин.
Vrednost takse		din.
Трошкови израде . . .	1.50	дин.
Troškovi izrade		din.
Продајна цена . . .	11.50	дин.
Prodajna cena		din.

10 номада
komada

Важи за суме до 500— дин. — Ваži за суме до 500— дин.

Признаница — Priznanica

На динара 250 словом двје стотине
Na dinara 250 словом dvije stotine

Примљених од г. Melum Redžić
primljenih od g. Melum Redžić

на име закупнине (кирије) за месец februar
na ime zakupnine (kirije) za mesec februar

19 41 г. за стан — локал у улици Boje Petre
g. za stan — lokal u ulici Boje Petre

у Bihacu

Дне 24/XI 1940 г.

Примио - Primio
Alilalić

Важи за суме до 500— дин. — Ваži за суме до 500— дин.

Признаница — Priznanica

На динара 250 словом двје стотине
Na dinara 250 словом dvije stotine

Примљених од г. Melum Redžić
primljenih od g. Melum Redžić

на име закупнине (кирије) за месец listopad 1941
na ime zakupnine (kirije) za mesec listopad 1941

19 41 г. за стан — локал у улици Boje Petre
g. za stan — lokal u ulici Boje Petre

у Bihacu

Дне 27/XI 1941 г.

Примио - Primio
Melum Redžić

Uplatnice za kiriju od dućana ispod džamije Hadžića Mujege

a rashodi 505 i to: 69 na ime uprave, 264 za vjerske službenike, 20 na ime vjerskih svečanosti te 140 kruna za popravke. U *Proračunima vakufa Bosne i Hercegovine za 1913. godinu* vidimo da je vakuf Hadžića Mujege džamije u Bihacu imao ukupne prihode od 857 kruna, rashod u iznosu od 496 te višak od 361 krune. Tu spadaju: plata imamu 192, muteveliji 70, mujezinu 72, rasvjeta džamije 20, popravak džamije 30, popravak "koristonosnih" nekretnina 100, kirija od dućana kojeg je iznajmio S. Midžić 360, kirija od dućana kojeg je iznajmio Jusuf Midžić 72, dtto Redže Lonića 60, dtto Milice Muğrić 95, mukata od Šerifa Čavkić 24,

dtto Osman Lonić 24, dtto Mehaga H. Abdić 30, dtto H. Began Midžić 25, dtto Ahmet Lonić 15, dtto Mošo Atijas 25, dtto Nure Zirić 22, dtto vakuf Ichisar džamije 16, dtto Ahmetbeg Ibrahimpašić 18, dtto Husejin Fazlić 18, dtto Franjo Felić 8 te dtto vakuf džamije Hotinac 20 kruna. Mutevelija ovog vakufa je bio Mustafa Hodžić.

Gore spomenute parcele su se nalazile pored kuće Ive Mršića.²³ Navedeni Mršić je uzimao u najam vakufsko zemljište na gruntovnom ulošku broj 1418 po cijeni od 150 dinara godišnje uz uvjet da se zakupnina plaća svake godine unaprijed, počev od 01. augusta 1931. godine.²⁴

Dugo se vodio spor oko parcele broj 5/131 koja se nalazila uz samu džamiju. Tim povodom Vakufska direkcija u Sarajevu je slala dvanaest urgencija u Sarajevu je slala dvanaest urgencija Sreskom vakufsko-mearifskom povjerenstvu u Bihacu radi razjašnjenja pod kojim okolnostima je došlo do uknjižbe navedene parcele na gore spomenuti vakuf.²⁵

Naime, jedna četvrtina ovog zemljišta je, temeljem zapisnika iz 1888. godine, uknjižena na vakuf džamije Hadžića Mujege te je zahvaljujući toj činjenici spor riješen, a zemlja evidentirana u spomenutom omjeru. Ovdje se još napominje da je Mujege Hadžić uvakufio ove parcele prije trideset godina, što govori da je njegova džamija

²³ Dopis Povjerenstva IVZ-e Bihac broj: 209/1 od 24. 06. 1960. godine, ASR.

²⁴ Ugovor o zakupu bez broja između Sre-

skog vakufsko-mearifskog povjerenstva u Bihacu i Ive Mršića (pok. Mate) od dana 28. jula 1931. godine, ASR.

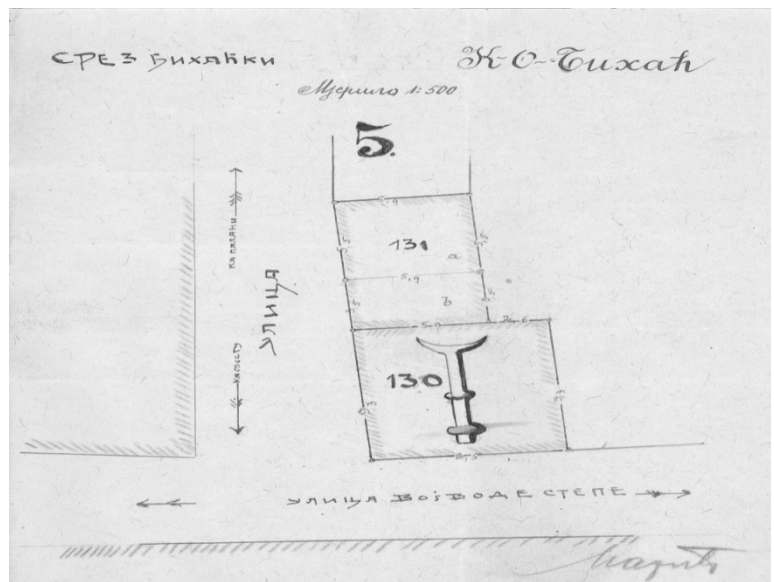
²⁵ Dopis Vakufske direkcije broj: 19.927 ex 1932 od 09. novembra 1932. godine, ASR.

Fotografija džamije Hadžića, zovane Mujagina, iz 1906. godine (gore lijevo)

Fotografija na kojoj se vidi džamija Hadžića, zvana Mujagina, snimljena neposredno poslije Drugog svjetskog rata (gore desno)

Skica lokacije Mujagine džamije sa vakufskim parcelama (dolje)

sagrađena oko 1858. godine.²⁶ Objekt Hadžića džamije je prigodom proširenja glavne ulice Vojvode Stepe, u vrijeme Kraljevine Jugoslavije, morao biti pomjeren unazad tako da je zahvatio dio parcele 5/131 na kojoj su komšije Redžići sagradili dućan 1918. godine. Radi se o gore navedenoj ¼ spomenute parcele tako da nije vakuf oštećen, kao ni porodica Murata Redžića.²⁷ Dućan ispod džamije je 1939. godine iznajmio Alija Bišćević, trgovac iz Bihaća, s tim da je ostao dužan vakufu iznos od 1000 dinara kirije za mjesec august, septembar, oktobar i novembar. Krajem godine je predložio vakufu

Hadžića džamije da, na ime zaostale kirije, prenese u vlasništvo istoga električne instalacije koje je vlastitim sredstvima uveo u dućan, te rafe i banak.²⁸

Naredne, 1940. godine, dućan je iznajmio Mehmed Sedić za iznos mjesečne kirije od 250 dinara. Dolaskom tzv. NDH kirija se uplaćuje u iznosu od 212 kuna i 50 lipa, počev od lipnja mjeseca 1940. godine. Promjenom vlasti mijenja se i naziv ulice Vojvode Stepe u ulicu Vojskovođe Slavka Kvaternika. Danas je to ulica Bihaćkih branilaca.

Džamija Hadžića Mujage je u Drugom svjetskom ratu pretrpjela oštećenja tokom bombardovanja Bihaća. Nakon

rata ova džamija je do temelja porušena, iako se je, bez većih poteškoća, mogla renovirati. Tada su porušeni i drugi pomoćni objekti. Riječ je o lokalitetu u blizini mosta Alije Izetbegovića dok se na mjestu porušene džamije sada nalazi prodavnica obuće "Planika".

Za gotovo sve gore spomenute parcele se tražila eksproprijacija nakon Drugog svjetskog rata, aktom broj 9737/53 od 17. 12. 1955. godine. Međutim, do tog postupka nije došlo.²⁹ Vakufska direkcija je tražila da se reguliše visina naknade za korištenje 8 parcela u ukupnoj površini od 367 m², ali ista nikad nije određena.³⁰

²⁶ Prepis raspravnog zapisnika povjerenika za sastav Gruntovnice, godine 1888. Dokument Sreskog suda u Bihaću od 24. januara 1934. godine, strana 937., AUSK.

²⁷ Razvrgnuće zajednice vakuf džamije

Donje Prekounje sa Redžićima, dopis Sreskog vakufsko-mearifskog povjerenstva u Bihaću upućen Vakufskoj direkciji u Sarajevu pod brojem: 631/35 od 10. 02. 1936. godine, ASR.

²⁸ Zapisnik sastavljen dana 06.11. 1940.

godine, potpisan od strane Alije Bišćevića, trgovca iz Bihaća, ASR.

²⁹ Dopis Povjerenstva IVZ-e Bihać broj: 209/1 od 24. 06. 1960 godine, ASR.

³⁰ Dopis Vakufske direkcije u Sarajevu broj: 3239/59 od 07.09. 1959. godine, ASR.

Vakuf Hadžića džamije, zvane Mujagina, nažalost, više ne postoji. Ne postoje čak ni tragovi nekadašnje džamije sa dućanima i vakufskim kućama. Sve je tako grubo uništeno.

U povijest su otišli ovi vakufi, njihovi vakifi, ali i oni koji su ih uzurpirali. Međutim, među njima postoji bitna razlika. Ovi potonji, pa čak i njihovi potomci, su neslavno završili. Takav

slučaj je i sa uzurpacijom vakufa na drugim područjima. Ovim istraživanjem je sačuvana uspomena na dva iznimno značajna, i samim Bišćanima, manje poznata vakifa i njihove vakufe.

Izvori i literatura

Neobjavljena arhivska građa iz privatne arhive Sadik ef. Ribića
Arhiv Unsko-sanskog kantona, Bihać.
Knjiga Sidžila I, redni broj 162, strana 196., preveo Salih Trako, Gazi Husrevbegova biblioteka Sarajevo.

Proračun vakufa u Bosni i Hercegovini za godinu 1889., sastavljen po Zemaljskom vakufskom povjerenstvu u Sarajevu.
Proračuni vakufa u Bosni i Hercegovini za godinu 1912., Islamska dionička štamparija, Sarajevo.

Proračuni vakufa Bosne i Hercegovine za 1913. godinu, Štamparija "NARODA", Sarajevo, 1913. godine.
Mašić Mehmed, (1998) *Bihaćke medrese*. NIP Unsko-sanske novine, Bihać

الموجز

وقفان منسيان في بيهاش

سعاد محموتوفيتش

يستعرض البحث وقفين في قلب مدينة بيهاش، حجبهما النسيان منذ فترة طويلة، وهما وقف محمد باشا بيشتشيفيتش الذي أنشئ في منتصف القرن التاسع عشر، ومسجد مويغا حاجيتش وما يتبعه من متاجر وبيوت موقوفة والذي أنشئ سنة ١٥٨١. لقد توقفت مدرسة محمد باشا بيشتشيفيتش عن العمل في أواخر القرن التاسع عشر، وهدم المسجد في ثلاثينيات القرن العشرين. أما مسجد مويغا حاجيتش فقد تعرض لأضرار طفيفة في الحرب العالمية الثانية، وبعد الحرب تم هدمه حتى الأساسات. واليوم لا يوجد أي أثر لهذين الوقفين، ولم يبق سوى الذكريات التي تتحدث عنهما وعن واقفيهما. الكلمات الرئيسية: محمد باشا بيشتشيفيتش، المدرسة الإسلامية، مسجد باشينا، مسجد مويغا حاجيتش، المتاجر، المخازن، حسابات الوقف.

Summary

TWO FORGOTTEN WAQFS OF BIHAĆ

Suad Mahmutović

Summary: this article presents two long forgotten waqfs in the very centre of Bihać town. Namely the waqf of Mehmed-paša Bišćević, established in first half of the 19th century, and the mosque of Hajji Mujaga with adjoining shops and waqf houses established in about 1858. Mehmed-paša Bišćević Madrassa ceased to function by the end of twentieth century, and the mosque was demolished in the first half of twentieth century. Hajji Mujaga mosque has suffered some minor damages during the Second World War, however after the war it was demolished to the ground. Today these waqfs are non-existent. We are left with only the memories of these significant waqfs and their founders (waqifs).

Key words: Mehmed-paša Bišćević, madrssa, Pasha's mosque, Hajji Mujaga Mosque, shops, stores, waqf accounts